

Jaana Ojuva (toim.)

ELÄINTEN HYVINVOINTI MATKAILU- PALVELUISSA

- Vinkkejä ja hyviä käytäntöjä
lappilaisten matkailueläinten
hyvinvointiin

LAPIN AMK Sarja D. Muut julkaisut 4/2018

© Lapin ammattikorkeakoulu ja tekijät

ISBN 978-952-316-235-8 (nid.)
ISSN 2342-2521 (painettu)
ISBN 978-952-316-236-5 (pdf)
ISSN 2342-253X (verkkojulkaisu)

Lapin ammattikorkeakoulun julkaisuja
Sarja D. Muut julkaisut
4/2018

Rahoittajat: Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristö-
keskus, Euroopan maaseudun kehittämisen
maatalousrahasto

Toimittaja: Jaana Ojuva
Kirjoittajat: José-Carlos García-Rosell, Sanna
Koljonen, Outi Kähkönen, Veikko Maijala, Karoliina
Majuri, Jaana Ojuva, Eija Raasakka, Mikko Äijälä

Kansi: Nomon Oy
Kuvitus ja taitto: Nomon Oy
Kuvat: ELMA-hankkeen ellei toisin mainita
Paino: Erweko Oy

Lapin ammattikorkeakoulu
Jokiväylä 11 C
96300 Rovaniemi

Puh. 020 798 6000
www.lapinamk.fi/julkaisut

Lapin korkeakoulukonserni LUC
on yliopiston ja ammattikorkea-
koulun strateginen yhteenliittymä.
Konserniin kuuluvat Lapin yliopisto
ja Lapin ammattikorkeakoulu.
www.luc.fi

ELÄINTEN HYVINVOINTI MATKAILU- PALVELUISSA

**- Vinkkejä ja hyviä käytäntöjä
lappilaisten matkailueläinten
hyvinvointiin**

Jaana Ojuva (toim.)

Sisällys

Eija Raasakka ja Jaana Ojuva

1 Esipuhe 8

José-Carlos García-Rosell ja Mikko Äijälä

2 Eläinmatkailu Lapissa 10

2.1 Eläinmatkailu lukuina 10

2.2 Matkailijoiden käsityksiä eläinmatkailusta 12

2.3 Matkailutoimijoiden näkemyksiä eläinmatkailusta 15

2.4 Kansainvälisten matkanjärjestäjien auditoinnit 23

Lähteet 24

Karoliina Majuri

3 Eläinten hyvinvointi 26

3.1 Hyvinvoinnin määrittäminen 26

3.2 Eläinten yksilöllinen kohtelu 27

3.3 Matkailueläinten hyvinvoinnin hyvät käytännöt 28

Lähteet 29

Karoliina Majuri ja Sanna Koljonen

4 Rekikoiran hyvinvointi 30

4.1 Lajityypillinen käyttäytyminen 30

4.2 Fyysinen hyvinvointi 31

4.3 Henkinen hyvinvointi 35

4.4 Virikkeellistäminen 38

4.5 Pitopaikka 40

4.6 Ruokinta 48

4.7 Nesteytys 51

4.8 Lisääntyminen 51

4.9 Käsittely 56

4.10 Työskentely 59

4.11 Työuran jälkeen 61

Lähteet	64
<i>Veikko Majjala</i>	
5 Poron hyvinvointi	65
5.1 Lajityypillinen käyttäytyminen	65
5.2 Fyysinen hyvinvointi	67
5.3 Henkinen hyvinvointi	71
5.4 Virikkeellistäminen	72
5.5 Pitopaikka	73
5.6 Ruokinta talvella	76
5.7 Koulutus	76
5.8 Työskentely	78
Lähteet	81
<i>Outi Kähkönen</i>	
6 Hevosen hyvinvointi	82
6.1 Lajityypillinen käyttäytyminen	82
6.2 Yksilöllisyys	83
6.3 Fyysinen hyvinvointi	84
6.4 Henkinen hyvinvointi	87
6.5 Virikkeellistäminen	88
6.6 Pitopaikka	89
6.7 Ruokinta	92
6.8 Koulutus	93
6.9 Työskentely	95
6.10 Turvallinen ja hyvinvoiva asiakashevonen	97
6.11 Oppaan ja hoitajan ohjaaminen	99
6.12 Asiakas ja hevonen	100
Lähteet	102

Vieraskynät

- Why should you think about responsibility towards animals?* 14
Sveinn Hólmur Guðmundsson, Quality and Environmental Manager
Elding Whale Watching, Islanti
- Is it worth putting so much effort on animal welfare in a truly challenging business environment?* 14
Meike Witt, Sales and Product Manager and Guide
Exploring Iceland, Islanti
- Mitä laki vaatii turvalliselta eläinpalvelulta?* 17
Jaakko Leinonen, ylitarkastaja
Tukes, Suomi
- Quality starts from horses and their welfare* 17
Meike Witt, Sales and Product Manager and Guide
Exploring Iceland, Islanti
- Buying a responsible holiday – that is just the beginning* 18
Vicki Brown, Travel Writer and Editor
Responsible Travel, Iso-Britannia
- Kannattaako yrityksen olla sosiaalisessa mediassa?* 20
Joonas Rokka, markkinoinnin apulaisprofessori ja Lifestyle Research Centerin johtaja,
EMLYON Business School, Ranska

<i>Following standards and codes</i>	22
Sveinn Hólmar Guðmundsson, Quality and Environmental Manager Elding Whale Watching, Islanti	
<i>Need for an ambitious Code of Conduct for horse riding business</i>	22
Meike Witt, Sales and Product Manager and Guide Exploring Iceland, Islanti	
<i>Vaativat asiakkaat – uusi ilmiö</i>	24
Jaakko Leinonen, ylitarkastaja Tukes, Suomi	
<i>Valjakkokoirien jalostus</i>	51
Riitta Kempe, tutkija ja valjakkoajaja Luonnonvarakeskus, Suomi	
<i>Eläinlääkärin UKK – eli usein kysytyt kysymykset</i>	56
Terhi Ritvanen, valvontaeläinlääkäri Rovaniemi, Suomi	
<i>Matkailuporojen kastraatio</i>	70
Marja Nuorgam, kunnaneläinlääkäri Inari, Suomi	
<i>Turvallinen ja hyvinvoiva asiakashevonen</i>	97
Anna Kilpeläinen, ratsastuksenohjaaja ja eläinten kouluttaja Suomi	

Alaskanhusky on eri rotujen yhdistelmä. Se ei ole rekisteröity koirarotu, joten sille ei ole koko- ja ulkonäkömäärittelmää.

◀ *Siperianhusky on paksuturkkinen rekikoira, joka ulkonäkönsä vuoksi on monille "se ainoa oikea" rekikoira.*

REKIKOIRAN HYVINVOINTI

Karoliina Majuri, Lapin AMK

Sanna Koljonen, Lapin AMK

4.1 Lajityypillinen käyttäytyminen

Koira voi hyvin, kun se saa toteuttaa lajityypillistä käyttäytymistä. Käyttäytymistarpeen vahvuus vaihtelee roduittain. Koiran hyvinvointia edistää, kun koira saa liikkua vapaana ja hyödyntää hajuaistia. Henkinen ja fyysinen aktiivointi on koiralle tärkeää.

Puolivillit koirat käyttävät aikansa hankkien ravintoa, leväten ja hoitaen sosiaalisia suhteita laumassa. Koiralle ruuan hankintaan ja syömiseen liittyvä käytös onkin merkittävä käyttäytymistarve. Siihen kuuluu ruuan etsiminen, metsästys ja ruuan pilkkominen.

Rekikoirarotuja: Vetokoiraksi soveltuvia rotuja on useita. Yleisimpiä Lapin matkailussa käytettäviä rekikoiria ovat siperian- ja alaskanhusky.

4.2 Fyysinen hyvinvointi

Koiran hyvinvointi ja terveydentila on hyvä arvioida päivittäin. Arviointi tulisi tehdä aina huolellisesti, jotta pienetkin muutokset huomataan. Ruokahalu, nesteen kulutus, ulosteen ja virtsan laatu sekä käyttäytymisessä tapahtuvat muutokset ovat usein ensimmäisiä merkkejä terveyteen liittyvistä vaivoista.

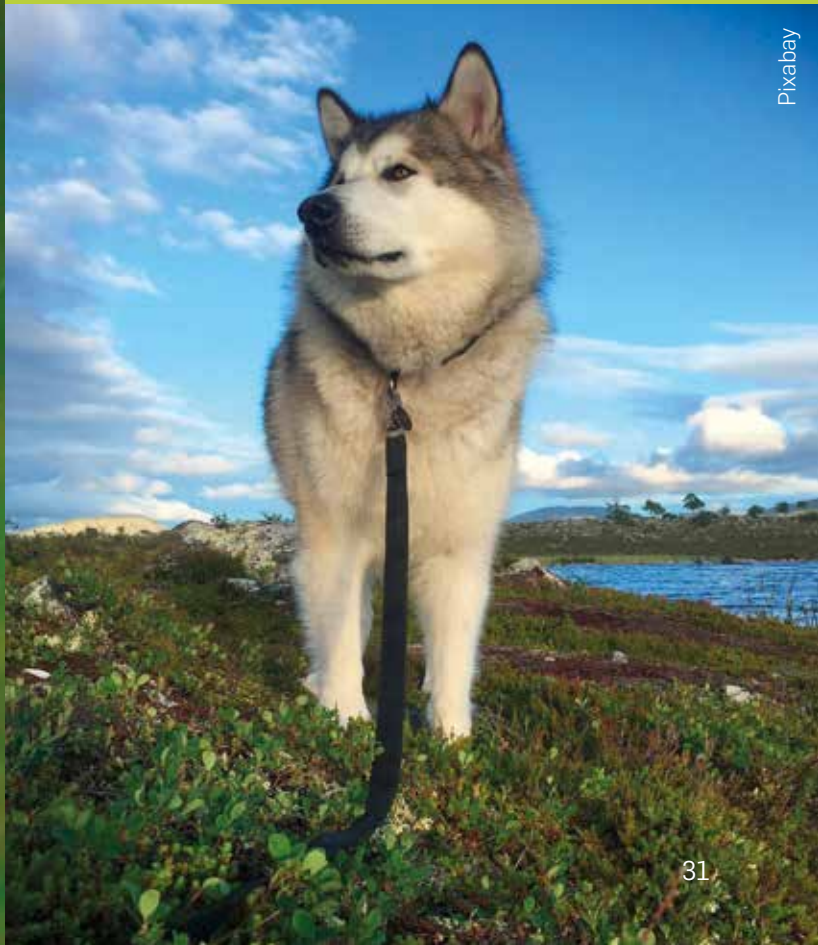
Hyvä terveystarkastusrutiini on tunnustella ja taivutella koira läpi, kun siltä riisuu ajon jälkeen valjaat. Kun koirat käy läpi myös terveinä, on helpompi huomata mahdollinen kipeä koira. Tarkastusrutiiniin riittää 2 min/koira.

Koiria on hyvä tarkastella perusteellisemmin vähintään kerran viikossa. Koiran fyysisen hyvinvoinnin arvioinnissa kiinnitetään huomiota käyttäytymiseen ja fyysisiin tunnusmerkkeihin.

Pixabay

Samojedinkoira (vasen kuva) ja alaskanmalamuutti ovat myös rekikoiria, mutta Lapin matkailussa vähemmän käytettyjä.

Pixabay

TARKKAILE	Miten?	Terve koira	Koira ei voi hyvin
Liikkuminen	Silmämääräinen havainnointi	Liikkuu symmetrisesti	Ontuu => kivun merkki pää vinossa => oire korvatulehduksesta, hammasviasta, kaularangan tai pään vammasta
Keho	Tunnustelu	Lihaksisto symmetrinen, nivelet taipuisat, koira ei aristele kosketusta	Poikkeamat, etenkin naaraiden nisäkudoksissa
Aktiivisuus	Käyttäytymisen havainnointi	Kiinnostunut	Huomioitava, että käyttäytyminen riippuu rodusta, yksilöstä ja iästä
Syöminen		Hyvä ruokahalu	Vaikeuksia nielemisessä, ruokahaluton
Ravitsemustila	Kuntoluokitusasteikko ja tunnustelu	Kuntoluokitus 4–5 (9 portaisessa luokituksessa)	Liika lihavuus ja laihuus ovat molemmat huono asia
Turkki	Silmämääräinen	Puhdas ja kiiltävä	Kulunut
Kynnet			Lohkeilevat, liian pitkät, katkenneet
Anturat ja varvasvälit	Tunnustelu		Haavaumat ja merkit liiallisesta nuolemisesta
Imusolmukkeet	Tunnustelu: kainalot, polvitaipheet, nivuset, kurkku	Imusolmukkeet eivät ole tunnusteltavissa	Turvotus voi olla merkki sairaudesta
Iho	Tarkastelu	Elastinen, niskanahkaan nostettu poimu tasoittuu 1–2 sekunnissa	Akuutti ihottuma (hotspot), haavat, arvet, punotus, ulkoloiset, räkän aiheuttamat oireet
Ruumiinlämpö	Mitataan peräsuolesta	38–39 astetta	
Pulssi	Reiden sisäpinnalta painamalla reisivaltimo reisiluuta vasten	60–160 krt /min	
Limakalvot	Tarkastelu, painaminen silmien limakalvot alaluomea venyttämällä	Vaaleanpunaiset, väri palautuu 3 sekunnissa	Vaaleat, kirkkaat tai sinervät
Silmät, sieraimet, korvat	Tarkastelu		Vuoto, eritteet, haavaumat, kutina, ei hengitä molemmilla sieraimilla
Suu	Tarkastelu		Haju, kuolaaminen, hammasviat
Hengitys	Mittaus, tunnustelu	10–30 krt / min, sekä maha että kylkiluut liikkuvat	Korostunut maha- tai kylkityyppinen hengitys voi olla merkki kivusta yskä, vinkuminen, muut epänormaalit äänet nopeutunut hengitys voi kielä nestehukasta
Sukupuoli- ja virtsaamiselimet, peräaukko	Tarkastelu		Vuoto, turvotus (myös kiimanmerkkejä), merkit ripulista tai virtsaamisongelmista (liimautuneet karvat)

Irti juoksuttaminen ennen ja jälkeen rasiuksen edistää lihasterveyttä.

Treenaus

Koirat tarvitsevat liikuntaa ympäri vuoden. Työkunto on syksyllä helpommin saavutettavissa, kun koiran kuntoa on ylläpidetty myös kesällä. Varsinainen treenaus aloitetaan hyvissä ajoin ennen matkailusesongin alkua, jotta koirat jaksavat sesongin aikana työskennellä. Mönkijä on turvallinen treenaamisen apuväline hyvän ohjattavuuden, nopeusmittarin, jarrujen ja valojuoksuvojen vuoksi. Treenaus aloitetaan lyhyillä matkoilla ja riittävästi lepotauoilla. Intensiivisempi treenaus aloitetaan useimmiten vasta lämpötilan laskettua riittävästi, kuten alle +10 asteen.

Kun valjakossa on koiria, joiden kunto on samalla tasolla, niiden työntö säilyy. Motivaation säilyttämiseksi koiralta ei tule säännöllisesti vaatia enemmän kuin mihin se pystyy. Treenausta kovennetaan niin, että seurataan milloin koirat lopettavat harjoittelun vielä vahvan oloisina. Kun treenataan soralla ja kovalla maalla, on hyvä tarkkailla koirien anturoiden terveyttä ja käyttää tarvittaessa tossuja. Treenaamisesta on myös hyvä pitää päiväkirjaa.

Lihashuolto ja palautuminen rasiuksesta

Vaikka koira olisi halukas työskentelemään, tulee sen työmäärää ja kestäkykyä arvioida aina yksilöllisesti. Koiran lihasten kipeytymisen ja jumiutumisen huomaa, kun tarkkailee koiran liikkeitä valjakossa ja irti juoksutettaessa. Riittävä lepo ja palautuminen edistävät lihasten terveyttä. Hyvä koppi, vaatetus ja eristetyt kuljetusboksit siirtojen aikana varmistavat toimivan ja kivuttoman lihaksiston. Lihashuollossa suuri merkitys on hieronnalla, lisäravinteilla ja lähtöpaikan alusilla. Lisäksi on tärkeää ajoittaa oikein koiran tuominen valjakkoon, sillä koirat lämmittävät itse lihaksensa, kun ne innostuvat valjakoiden kokoamisesta. Jos liikkeelle ei päästä heti, lihakset ehtivät kylmetä.

Lämmönsäätely

On erittäin tärkeää tunnistaa, jos koira palelee tai on kuumissaan. Koiran normaali lämpötila on 38–39,0 astetta. Lämpö on yöllä alhaisempi kuin päivällä, sillä liikunta ja henkinen stressi nostavat päiväsaikaan lämpöä. Lämmönsäätelyyn vaikuttavat koiran ikä, turkki, väri, koko, kuntuoluokitus ja terveys.

Pennut, vanhat koirat ja sairaat koirat eivät kestä kylmyyttä kuten terve aikuinen koira. Korvat sekä vähakarvaiset alueet kuten vatsa, nisät ja kivekset ovat erityisen herkkiä paleltumaan.

Hypertermian eli ylikuumenemisen varhaisiin oireisiin kuuluu läähättäminen. Ylikuumeneva koira nostaa ajon aikana päätään ja avaa suunsa ammolleen jäähtyäkseen. Tämä pieni liike on ajajan osattava tunnistaa, sillä nopeasti reagoimalla koiran ehtii vielä jäähdyttää. Muita oireita ovat liiallinen syljeneritys, nopea syke, kirikkaanpunaiset ikenet, hoiperteleva kävely sekä oksentelu.

Terveydestä huolehtiminen

Koirat madotetaan 2–3 kertaa vuodessa. Ajoittaminen kannattaa suunnitella huolellisesti, sillä madotus voi vaikuttaa koirien vireyteen seuraavina viikkoina.

Jos on mahdollista, kilpailutoiminta voi olla hyvä ajoittaa matkailusesongin loppuun. Silloin mahdolliset tarttuvat taudit, kuten kennelyskä, eivät pilaa koko kautta. Koirien rokotusohjelma on hyvä suunnitella eläinlääkärin kanssa.

Koirien väliset tappelut

Koirien välisiä tappeluita tulee ennaltaehkäistä esimerkiksi huolellisella suunnittelulla ja tarharakenteilla. Kun koirien käyttäytymistä tarkkailee huolellisesti eri tilanteissa (esimerkiksi työssä, irti juoksutettaessa, ruokinnassa), niiden luonteeseen tutustuu paremmin. Jalostukseen tulisi valita vain hyväluonteisia koiria. Muut kuin jalostuksessa käytettävät koirat kastroidaan/sterilisoidaan.

Koirien kouluttaminen jo pienestä pitäen ehkäisee tappeluita. Virikkeellistäminen etenkin loma-aikaan edistää myös sovun säilymistä. Koirille tulee valita sopivat tarha- ja valjakkokaverit tai pitää niitä tarvittaessa yksin. Kun liikutaan koirien kanssa kennelalueella, on hyvä huomioida, ettei ketjukoirien kanssa synny mahdollisuutta tappeluun. Riski tappeluille kasvaa myös ruokintahetkellä ja safarille lähtiessä, kun koirat kuumuvat.

Tappelun pysäyttäminen

Tappeluun tulee puuttua heti, ettei tilanne riistäydy käsistä. Koirien huomio kiinnitetään muualle esimerkiksi äänellä tai vaikka heittämällä vettä riitapukareiden päälle. Koiraa tartutaan kiinni takajaloista tai vyötäröltä, jolloin puremisvaara ei ole niin suuri. Hoitajan tulee aina muistaa huolehtia omasta turvallisuudestaan.

Koirien liiketusvaunulla voidaan vähentää koirien välisiä kohtaamisia ja riitojen syntymistä siirryttäessä lähtöpaikalle.

4.3 Henkinen hyvinvointi

"Tylyys on paikallaan olevien koirien ongelma kenneleissä. Koko ajan samat reitit, samat ihmiset, samat paikat." (Rekikoirayrittäjä)

Lajinmukaisten käyttäytymistarpeiden toteuttaminen ja riittävät virikkeet ovat koiran henkisen hyvinvoinnin perusta. Heikentyneen henkisen hyvinvoinnin merkit ovat hyvin monimuotoisia. Koira voi olla esimerkiksi passiivinen, jolloin se nukkuu jatkuvasti, reagoi hitaasti ärsykkeisiin ja on ryhdiltään matala. Toisaalta koira voi olla myös yliaktiivinen, jolloin se haukkuu ja vinkuu. Stereotyyppioita, eli pakko-oireita, ovat esimerkiksi ravaaminen häkin tai ketjun laidalta toiselle tai ketjun ympyrässä, steppaaminen jalalta toiselle sekä hännän jahtaaminen.

Motivaatio

Työmotivaatio on erittäin tärkeä asia koiran henkisen hyvinvoinnin ja työn laadun kannalta. Motivaation ylläpitämisestä on huolehdittava yksilöllisesti, sillä koirat motivoituvat eri tavoin. Myös rodun valinnalla voi olla vaikutusta erityyppisten ohjelmapalveluiden toteuttamismotivaatioon. Työhönsä soveltuva vetokoira rakastaa työtään, eli vetämistä ja juoksemista, mutta silti hyvääkin motivaatiota täytyy muistaa ylläpitää. Menetetyn motivaation löytäminen uudestaan voi olla vaikeaa.

Motivaatiota ylläpidetään vaihtelevuudella, kuten esimerkiksi reittimuutoksilla, suunnan vaihdoilla, erilaisilla lenkeillä ja valjakkopaikkojen vaihtamisella. Esimerkiksi valjakon kärkikoirat on hyvä välillä vapauttaa vastuusta ja antaa niiden työskennellä myös muilla paikoilla. Liiallinen työ, stressi ja väsymys laskevat motivaatiota. Valjakoiden tulisi olla mahdollisimman tasaisia, jotta alempinkuntoiset koirat eivät joudu ponnistelemaan yli rajojensa eivätkä hyväkuntoiset koirat hidastelemaan.

Myös valjakon jarrun käyttö vaikuttaa motivaatiota alentavasti, minkä vuoksi valjakoihin tulee valita juuri niihin soveltuvat asiakkaat, kuten iäkkäät matkailijat rauhallisempiin valjakoihin. Lisäksi on suunniteltava asiakkaille sopivat ajoreitit ja niiden vaikeusaste sekä sijoitettava hitaat valjakot letkan viimeiseksi.

Jokainen koira tarvitsee yksilöllistä aikaa ihmisen kanssa sekä kontaktia lajitovereihin.

Sosiaaliset suhteet

Koira on laumaeläin, ja se tarvitsee onnellisena elämiseen sosiaalisia suhteita ihmisiin ja muihin koiriin. Häkin ryhmäkoko tulee suunnitella tarkkaan. Norjassa suosituksena on laittaa enintään neljä koira samaan häkkiin. Koirat tuntevan, ammattitaitoisen hoitajan on hyvä käyttää koirien tarkkailuun säännöllisesti aikaa. Tarkkailua on hyvä tehdä myös huomaamatta, esimerkiksi videomalla tai seuraamalla ikkunasta.

Sosiaalisesta stressistä kärsivät koirat vetäytyvät pois muiden koirien luota. Muita ominaispiirteitä ovat esimerkiksi sijoittuminen häkin perälle, matala asento, luimussa olevat korvat, alhaalla oleva häntä ja suupielten nuoleskelu.

Koirien sosiaalisten suhteiden tunteminen on erittäin tärkeää tarhakavereita valitessa.

Stressi

Rekikoirilla on tarhoilla stressiä useista syistä. Stressiä aiheuttaa esimerkiksi työntekijöiden vaihtuvuus, matkailijat, jatkuva hälinä sekä töihin lähteminen, joka usein kiihdyttää työntoisia koiria. Stressinsietokyky on hyvin yksilöllistä. Koirien stressiä voi vähentää esimerkiksi rauhoittamalla vapaapäivät, sijoittamalla stressiherkät koirat tarhan rauhalliseen paikkaan (mahdollisimman kauas safareiden lähtöpaikalta) sekä ohjeistamalla turistit käyttäytymään rauhallisesti. Myös safareiden aloittaminen ja vetämään lähteminen on hyvä järjestää vaivattomaksi ja helpoksi sekä koirille että ihmisille. Rauhalliset ja varmat työntekijät rauhoittavat omalla käytöksellään myös koiria, sillä koira havainnoi herkästi ihmisen mielentiloja ja ne ns. tarttuvat ihmisestä koiraan.

Valjakoiden muodostamisessa huomioidaan koirien väliset suhteet ja sopivat paikat valjakossa. Kun työparia ei tarvitse pelätä, koira voi työskennellä antautuksella.

4.4 Virikkeellistäminen

Norjan elintarviketurvallisuustiedekomitean mukaan koirille tulisi järjestää vapaata liikkumista vähintään kymmenen tuntia viikossa. Tunnit on hyvä kirjata muistioon, päiväkirjaan tai kalenteriin muiden aktiviteettien ohella. Muistiinpanot todentavat koirien hyvinvoinnin edistämiseksi tehtyjä toimenpiteitä. Virikkeellistämiskalenteriin voi merkitä kullekin koiraryhmälle omat ajat virikehetkiä varten.

Virikkeellistäminen aktivoi aivojen ja lihaksiston toimintaa ja ehkäisee ei-toivottuja sijaistointoja kuten jatkuvaa nukkumista, samaa kaavaa ravaamista, liiallista nuolemista ja hännän jahtausta sekä masentuneisuutta ja vetäytymistä, työmotivaation alenemista ja myös lihaskunnon heikkenemistä.

Pentujen virikkeellistäminen ja sosiaalistaminen kulkevat käsi kädessä. Myös aikuisten koirien kanssa vietetty aika virikkeellistää koiraa ja syventää eläimen ja hoitajan suhdetta.

Erilaisia virikkeellistämistapoja

Juoksutarhasta voi tehdä monipuolisen tekemällä sinne mäkiä ja kuoppia, tuomalla kiviä tai puunrunkoja. Vaihteleva maasto aktivoi koiran lihaksia ja aivoja. Juoksutarhan voi myös osastoida useampaan yhdessä tai erikseen käytettävään lohkoon.

Sulanmaankaudella koirat voivat vetää renkaallisia kärryjä tai vaikka potkupyöriä. Koirat voi myös valjastaa juoksuvyöhön ja lähteä yhdessä patikoimaan, tai pentulauman voi ottaa mukaan yhteiselle metsäkävelylle. Koiran aivoja voi aktivoida vierailemalla erilaisissa ympäristöissä. Myös agility-, toko-, pelastus- ja eläinavusteinen toiminta aktivoi koiria. Ei ole mitään, mitä rekikoirien kanssa ei voisi tehdä. Lelut eivät aina kestä kauan ehjänä, joten leikkiminen on hyvä tehdä valvotusti. Koirille voi tarjota myös puukapuloita tai oksia jyrstittäväksi.

On tärkeää huomioida, että virikkeeksi heitetty koirannappulat tai luut voivat aiheuttaa tappeluita tarhakaverien kesken, juoksutarhasta löydettyä tai ketjukoirien parissa liikuttaessa. Koska luut sulavat hitaasti, niitä ei ole hyvä antaa koirille sesonkiaikana usein.

Laajassa ja maastoltaan monipuolisessa, muunneltavassa juoksutarhassa koira voi käyttäytyä kuin koira: juosta, kaivaa, tutkia, haistella ja leikkiä.

Koirille voi myös rakentaa uimalammikon tai kahluualtaita tai asettaa vesisadettajan pyörimään kesähelteillä.

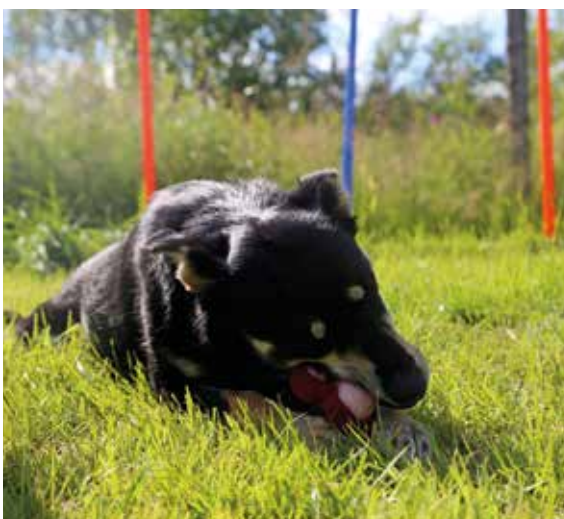
Nurmipohjaisessa juoksutarhassa kylvettävä laidunnurmi kestää kulutusta perinteistä kylvönurmikkoa paremmin. Juoksutarha on koirille hyväksi myös sesongin aikana: vapaana juokseminen toimii palauttavasti.

Lajitovereiden seura on tärkeä virike. Seuraa voi tarjota tarhakaveria vaihtamalla ja eri ikäisten koiraryhmien yhteisillä hetkillä.

Kesäohjelmalvelut ja muu koirien kanssa vietetty aika on tärkeää sulanmaankauden virikettä.

Jotkut koirat leikkivät mielellään erilaisilla leluilla.

Tarha-alue on hyvä aidata kauttaaltaan karkaamisen, irtokoirien ja muiden eläinten tai asiattomien ihmisten varalta.

4.5 Pitopaikka

Koiratarhaa perustettaessa tulee kiinnittää huomiota maapohjan kuivana pysymiseen ja huolehtia tarvittaessa salaajituksesta. Koirien sijoittelussa tulee huomioida koirien yksilöllisyys. Jos koiran viihtyvyys vaarantuu, sen sijaintia pitää muuttaa. Osa koirista stressaantuu lähtöpaikan läheisyydessä, osa tolppaa kiertävässä ketjussa ja osa häkissä. Ihmisrakkaimmat koirat viihtyvät asiakkaiden lähellä.

Onnistunut tarhakaverivalinta edistää koiran hyvinvointia. Myös yksin tarhassa tai ketjussa pidettävät koirat tulisi sijoittaa niin, että ne näkevät muita koiria.

Kopin eristys ja jopa lämmitys on välttämätöntä silloin, kun kyseessä ei ole puhtaasti arktinen rotu kuten siperianhusky.

Kulkuaukon sijoittaminen etuseinän reunaan ehkäisee tuulen ja tuiskun sisäänpääsyä. Koppi ei saa olla liian iso eikä liian pieni, koiran on mahdolltava kääntymään kopissa.

Koppi on sijoitettava irti maasta, ettei kosteus ja kylmyys pääse sisälle.

Koirankoppi

Hyvä koppi säästää koirien energiaa, nopeuttaa palautumista, antaa säänsuojaa ja mahdollistaa koiralle oman rauhan. Koiralle tulee ehdottomasti tarjota mahdollisuus puhtaaseen ja kuivaan makuupaikkaan.

Erilaiset rotusekoitukset kuten alaskanhuskyt eivät ole kylmänkestävyydeltään puhtaasti arktisten rotujen veroisia, ja siksi niiden kopit tulee eristää. Koirien hoitajilta vaaditaan aikaa ja taitoa tunnistaa paleleva koira. Koiran paleleminen on merkki siitä, että hyvinvointiin ei ole panostettu ajoissa.

Kopissa tulee olla kuivikkeita ympäri vuoden. Tarpeeksi paksu kerros kuivikkeita (10–15 cm) varmistaa, että pinta pysyy kuivana, vaikka pohjakuivikkeet olisivat jäässä.

Tuulilevyt tuovat oviaukolle suojaa.

Eteinen parantaa kopin lämmittävyyttä.

Ruuveilla voi kohottaa kattoa kosteuden poistamiseksi kopista.

Kopin ja sen kulkuaukkojen reunojen raudoituksilla voidaan pidentää koppien käyttöikää.

Puraa ja hammppukuitua (kuvassa) pidetään parempana vaihtoehtona kuin hengitysongelmia aiheuttavia heinää ja olkea. Riittävän korkea kynnyks auttaa pitämään kuivikkeet kopissa. Kuivikkeet on vaihdettava riittävän usein.

Monet koirat viihtyvät kopin tasakatolla.

Tarhan rakenteet

Tarhan rakenteiden on oltava koirille turvalliset. Esimerkiksi hitsausten hapettumista tulisi tarkkailla, jotta havaitaan vaaralliset piikit. Rakenteiden soveltuvuus ja hyvinvointivaikutukset tulee arvioida yksilöllisesti, sillä esimerkiksi laudoitettu pohja voi kipeyttää joidenkin koirien lihaksia.

On tärkeää, että myös ryhmän ujoimmat koirat saavat osakseen ihmisen huomiota ja seuraa. Tarhakaverit valitaan siten, että ne viihtyvät yhdessä ja kaikki koirat pystyvät rentoutumaan. Tarhakaverit eivät luimistele tai alistu toisilleen.

Mush with PRIDEN (3. painos) mukaan suorakulmion muotoisessa tarhassa koirat käyttävät aikaansa liikkumiseen enemmän kuin neliön muotoisessa tarhassa.

Koirien häkit reunustavat tarha-alueen siten, että sen sisällä on mahdollista juoksuttaa koiria.

Riittävän tiheä verkko häkeissä ehkäisee tehokkaasti häkkien välisiä tappeluita ja rauhoittaa antamalla näkösuojaa. 5 x 5 cm väestösuojaverkko on kestävä ja jäykkää, eivätkä koirat saa venytettyä sitä isompisilmäisten tapaan.

Laudoitetut väliseinät tuovat lisää rauhaa ja tarjoavat myös suojaa auringolta ja tuiskulta.

Koira ei pääse kaivautumaan karkuun, kun verkkoseinä tai esimerkiksi vaneri on upotettu noin 50 cm maan sisään.

Tarhan pohja läpäisee vettä ja on helppo puhdistaa, kun pohjamateriaalina on soraa (vas.) ja pintamateriaalina raekooltaan tiiviimpää maa-ainesta.

Viirakangas estää tarhahiekan vajoamisen saveen ja veden nousun savimaasta tarhaan.

Tarhan pohjan laudoituksella voidaan hoidettuna lisätä tarhan hygieniaa ja estää kivien syömistä. Laudoitukseen jätetty kaivuupaikka tarjoaa koirille ajanvietettä ja viilennystä helteellä.

Suojaa voi tarjota myös katoksilla. Osittainenkin kate suojaa sateelta ja luo varjoa. Katteella voi myös estää kiipeileviä koiria karkaamasta.

Ovet toimivat myös talvella, kun kynnyksen korkeus on tarpeeksi korkea. Myös karkaamisen ehkäisemiseen tulee kiinnittää huomiota.

Ketjun kiertyminen tulee ehkäistä. Tarhan rutiineihin kuuluu tarkastaa ketjujen liikkuvuus ja lapioida lumet ketjutankojen ympäriltä.

Ketjupaikat

Lainsäädännön mukaisesti alle vuoden ikäistä koiraa ei saa sijoittaa ketjupaikalle. Yli vuoden ikäiselle koiralle ketjupaikka voi soveltua hyvin ja esimerkiksi opettaa, kuinka olla sotkeentumatta valjakossa. Lain mukaan ketjupaikoilla ei saa käyttää metallista eikä kuristavaa pantaa.

Koiran tilantarpeen tyydyttämiseksi pitkäikäisyyssuunnassa olevan juoksulangan täytyy olla vähintään 10 metriä pitkä ja sivusuuntiin liikkumavaraa tulee olla vähintään 2 metriä kummallekin puolelle. Tolpassa ketjun pituus tulee olla vähintään 3,6 metriä. Näin lainsäädännön edellyttämä 40 neliön tilantarve saadaan täytettyä.

Jos koirat ylettävät kosketuksiin toistensa kanssa, täytyy ehdottomasti varmistaa, että ketjut eivät pääse sotkeentumaan.

Tolpan korkeudella voidaan vaikuttaa siihen, levittääkö ketju ulosteita.

Myös ketjussa olevat koirat viihtyvät usein kopin katolla.

Työkoiralla saa näkyä muutama alin kylkiluu mutta ei lonkkia.

4.6 Ruokinta

Ruokinta vaihtelee koirien energiantarpeen mukaan. Energiatarpeeseen vaikuttaa ikä, rotu, koko, sukupuoli, aktiivisuus, vuodenaika ja sääolosuhteet, työn määrä ja laatu sekä tiineys tai imetys. Ruokinnan suunnittelua voidaan tehostaa laskentasovelluksen avulla.

Työkoira ei saa olla ylipainoinen eikä liian laiha, vaan vähärasvainen ja lihaksikas. Koiran kuntuokkaa arvioidaan tunnustelemalla, jolloin kylkiluut, selkäranka ja lonkkaluut ovat tunnettavissa. Sivulta katsottuna vatsalinja vetäytyy ylöspäin, ja ylhäältä katsottuna kylkiluiden jälkeen tuleva vyötärö kapeenee. Koiran lihavuuskuntoa tulisi arvioida säännöllisesti vähintään 2–3 päivän välein.

Liian laiha koiralla ei riitä energiaa maksimaaliseen työskentelyyn ja se palelee herkästi. Liian lihava koira taas ei jaksakaan työskennellä ja kärsii helteistä. Ympäri vuotinen sopiva kuntuokkaa mahdollistaa syksyn treenien aloittamisen täysipainoisena, kun aikaa ei kulu koiran kuntouttamiseen.

Ruuan koostumus

Koiran perusruokavalio koostuu snackseistä, lihaliemestä ja koirankuivaruoasta eli "nappuloista".

Ruokintatekniikka

Pääsääntönä on, että nesteytys annetaan noin kaksi tuntia ennen töihin lähtöä ja ruoka suorituksen jälkeen. Usein koirat ruokitaan iltaisin, jolloin ne ovat jo tehneet työnsä ja saavat levätä tyytyväisinä.

Koirien ruokkiminen aina samassa järjestyksessä voi vähentää odotuksen aiheuttamaa stressiä, kun koirat tietävät saavansa ruokaa omalla vuorollaan. Myös päivittäisen ruokailun ajoittaminen suurin piirtein samaan aikaan vahvistaa rutiineja. Mahdolliset ruokinnassa tapahtuvat muutokset tehdään asteittain.

Jos koirat eivät ole kiinni, tulisi ruokakupit sijoitella niin, että jokainen saa syötyä osansa. Esimerkiksi kopeissa tai niiden takana olevat kupit estävät koiria näkemästä toisiaan mikä voi tuoda ruokarauhaa.

Kuppi voi olla hyvä sijoittaa kauemmas häkin reunasta, jossa häkkinaapuri saattaa häiritä jopa niin, että koira ei uskalla syödä ruokaansa ollenkaan.

Ruokinta-aukossa oleva kiinnitysmahdollisuus.

Ruokinta-aukkoja.

Ruokinnan ongelmat ja niiden ehkäisy

Ruokintaongelmien ehkäisemiseksi on tärkeää, että ruokkijat ovat tietoisia annettavan ravinnon ja määrän lisäksi koirien yksilöllisistä mieltymyksistä ja tavoista, tarpeista sekä mahdollisista poikkeavuuksista ruokailussa.

Ruokintaongelmien välttämiseksi on tärkeää löytää oikeat häkkikaverit. Myös asiakkaiden aiheuttamia ruokintaongelmia tulisi ennaltaehkäistä. Asiakkaita on hyvä ohjeistaa, että koirille ei saa antaa syötävää ilman lupaa. Etenkin sesongin aikaan, kun koirat työskentelevät paljon, ruokinta on hyvin tarkkaa. Koirat voivat myös olla allergisia jollekin ja sairastua tai niiden maha voi mennä sekaisin.

Työntekijät valvovat ruokarauhaa, jos koirien tiedetään varastelevan häkkikavereiltaan.

Milla Tuisku

Milla Tuisku

Milla Tuisku

Pennusta asti opetettuna koira oppii syömään reippaasti ja arvostamaan omaa ruokaansa. Esimerkki pentujen ruokintaopetukseen: aluksi pennut syövät yhteisestä kupista, kuppien määrää lisätään pikkuhiljaa siten, että lopuksi jokaisella pennulla on oma ruokakupinsa.

4.7 Nesteytys

Rekikoiran ruokinnassa nesteytys on erityisen tärkeää etenkin koiran työpäivinä. Koska työ on hyvin fyysistä, ruokaa ei saa antaa ennen työsuoritusta. Näin ehkäistään muun muassa vatsalaukun kiertymiä. Muutenkin koiran suoritus on tehokkaampi, kun se ei juokse täydellä vatsalla.

Jos koira kieltäytyy juomasta, se voi olla jo ensimmäinen merkki nestehukasta. Nestehukka pääsee syntymään, jos koira väsyneenä tai stressaantuneena ensin kieltäytyy syömästä ja juomasta. Mikäli lievää nestehukkaa ei saada korjattua, koiran janontunne heikkenee entisestään ja nestehukka pahenee. Ripulista tai stressistä kärsivä koira voi sairastua nestehukkaan, vaikka sillä olisi vettä vapaasti saatavilla.

Nestehukan oireiden tunnistaminen

Hyvin nesteytetyn koiran niskanahkaan kohotettu poimu tasoittuu 1–2 sekunnissa. Nipistystesti voi olla luotettavampi tehdä lapaan. Hyvin nesteytetyn koiran ikeniä painettaessa niihin ilmestyvä vaalea väri tasoittuu välittömästi. Nesteytys voidaan varmistaa veteen sekoitettavilla lihaliemillä ja vastaavilla makuaineilla. Virtsan väristä ja lumen syömisestä voi arvioida koiran nesteytyksen tilaa. Lisääntynyt hengitysnopeus voi olla oireena nestehukasta.

4.8 Lisääntyminen

Vieraskynä

Valjakkokoirien jalostus

Riitta Kempe, tutkija ja valjakkoajaja, Luonnonvarakeskus, Suomi

Jalostuksella voidaan parantaa vain perinnöllisiä ominaisuuksia. Jos ominaisuus ei ole perinnöllinen, sitä ei voi jalostaa paremmaksi. Valjakkoajajalla on siis oltava jonkinlainen käsitys tai kokemus valjakkokoirien perinnöllisistä, suotuisista ominaisuuksista, mutta myös ei-toivotuista, karsittavista perinnöllisistä ominaisuuksista. Se millainen on "paras" valjakkokoira, riippuu koiran tehtävästä ja ympäristöstä. Valjakkokoiria on valittu useita sukupolvia kahteen eri suuntaan, pitkiä matkoja juokseviin koiriin ja sprinttikoiriin, minkä seurauksena ne ovat geneettisesti erilaisia valjakkokoiratyyppejä.

Valjakkokoiran keskeisiä jalostettavia ominaisuuksia ovat nopeus ja kestävyys, koko, rakenne ja sen kestävyys, askelluksen ja ravin tehokkuus, turkin paksuus, lämmön- ja kylmänsietokyky, luonteen kovuus ja työmotivaatio, käyttäytyminen toisia koiria ja ihmisiä kohtaan, ruokahalu ja rehun hyväksikäyttökyky sekä terveys. Pitkään työ- tai kilpauraan pystyvä, terve, hyväluonteinen (sosiaalinen, rohkea, itsevarma, kohutuullisen kova) ja helposti käsiteltävä valjakkokoira, jolla on erinomaiset tulokset suorituskykyyn liittyvistä

ominaisuuksista, on hyvä valinta jalostuskoiraksi. Käytännössä vain testattuja johtajakoiria käytetään jalostukseen, koska niiden merkitys valjakon suorituskykyyn on 70–80 %, ja niiden johtajina juoksevien jälkeläisten lukumäärä on lähes kolminkertainen verrattuna sellaisten valjakkokoirien jälkeläisiin, jotka eivät ole johtajakoiria (Conn 1991).

Koiriin, jotka ovat osoittaneet kykynsä huipputasolla siinä kilpailussa tai työtehtävässä, joka on tavoite, kiteytyvät todennäköisemmin ne ominaisuudet, joita tarvitaan kyseissä tehtävissä tai voittamisessa. Työmotivaatiota parannettaessa tavoitellaan koiraa, joka vetää koko ajan tasaisesti vetoliinujen löystymättä. Koira ei myöskään saa pysähdellä tai hakea taukoa oma-aloitteisesti eikä sillä saa olla työskentelyä häiritseviä sijaistoimintoja. Tasapainoinen rakenne ennaltaehkäisee rasitusvammojen syntyä ja tekee liikkeistä taloudelliset. Jos rekikoiran liikkeissä on epäpuhtautta, se väsyä muuta nopeammin. Virheelliset liikeradat tulevat parhaiten esiin ravissa. Rakenneominaisuuksilla on tyypillisesti melko korkeat periytymisasteet, joten huonorakenteista koiraa ei kannata käyttää jalostukseen. Toisaalta pienistä rakennevirheistä pääsee helposti eroon korjaavan parituksen avulla. Korjaavan parituksen idea on etsiä kumppani, jolla kyseinen ominaisuus on selvästi parempi.

Koiran kestävyys on hyvä, jos se juoksee koko työpäivän tai kilpailumatkan hyvin. Jalostukseen käytettävien safarikoirien olisi hyvä pystyä juoksemaan noin 200 km:n matkoja. Kilpailutuloksista runsas voittojen määrä kertoo valjakkourheiluun sopivasta luonteesta ja suuri sijoittumisprosentti kuvastaa koiran tasaisuutta ja kilpailuvarmuutta. Tulosten puuttuminenkin on tärkeä tulos, joka usein sulkee koiran pois jalostuskäytöstä. Koiran oman tuloksen lisäksi tulee huomioida sen vanhempien ja sisarusten tulokset. Niidenkin tulisi olla keskitasoa parempia, mieluiten huipputasolla saavutettuja tuloksia.

Jalostukseen ei tulisi käyttää koiria, joilla on perinnöllinen sairaus tai mikä tahansa ei-toivottava ominaisuus. Valjakkokoirilla esiintyviä karsittavia sairauksia ovat mm. epilepsia, autoimmuunitaudit, kilpirauhasen tai munuaisten sairaudet ja silmänsairaudet kuten PRA. PRA ja AHE (alaskan husky encephalopathy) kantajat voidaan karsia geenitesteillä. Kurkunpään halvaus (laryngeal paralysis, "wheezers") kulkee tiettyjen sinisilmäisten koirien suvuissa, minkä vuoksi kahta sinisilmäistä koiraa ei suositella paritettavaksi keskenään. Selkäsairauksista spondyloosi ja välimuotoinen lanne-ristinikama (LTV) ovat yleistyneet viime vuosina useissa roduissa, joten luuston kuvaaminen on suositeltavaa jalostuskoiran terveyden varmistamiseksi. Muita jalostuksesta hylkäviä, ei-toivottuja ominaisuuksia ovat aggressiivisuus toisia koiria tai ihmisiä kohtaan, arkuus ja taipumus ylikuumentumiseen, koska ongelman taustalla on perinnöllinen alttius.

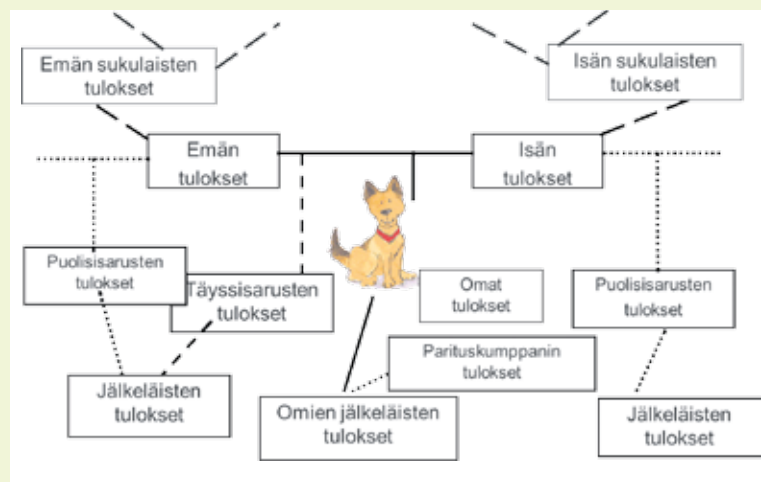
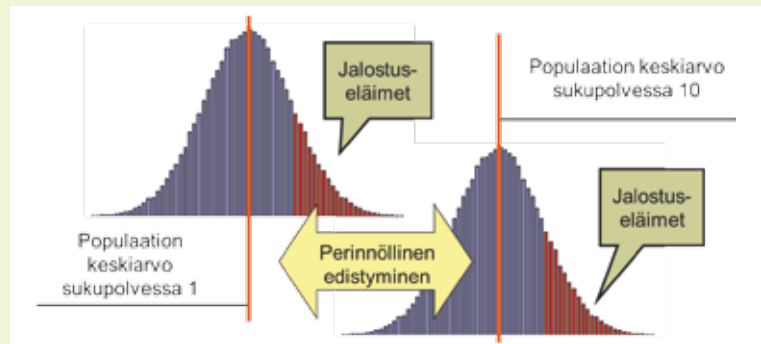

Vinkkejä jalostuseläinten valintaan

- Aseta selkeät jalostustavoitteet
- Älä anna tunteiden hallita jalostuspäätöksiäsi
- Tunne jalostettavat ominaisuudet
- Valitse koirat pitkään huipulla menestyneistä kenneleistä
- Valitse koiria, jotka ovat juosseet huipputasolla kilpailua, jotka haluat voittaa (tai vastaavia kilpailuja)
- Valitse johtajakoiria johtajakoirien tuottamiseen
- Valitse testattuja koiria mieluummin kuin testaamattomia sisaruksia tai sukulaisia
- Valitse koiria, joilla on paljon menestyneitä täyssisaria tai lähisukulaisia
- Erinomaiset jälkeläisnäytöt omaava jalostuskoira on varma valinta

Jalostus on koko kennelin tai populaation perinnöllisen tason parantamista suorituskykyyn, terveyteen ja luonteeseen liittyvien ominaisuuden suhteen. Tavoitteena on, että seuraava sukupolvi on vanhempiaan parempi. Tavoite saavutetaan käyttämällä jalostukseen vain keskittämällä jalostukseen vain keskitäsoa parempia koiria seuraavan sukupolven vanhempina.

Sukulaisista saatavat tiedot ovat sitä luotettavampia, mitä läheisempi sukulaisuussuhde on. Kuvassa on koiran jalostusarvostelun kannalta tärkeimmät sukulaiset, joiden tietoihin kannattaa perehtyä. Mitä kauemmas sukutaulussa mennään, sitä suuremmaksi epävarmuus sukutaulunarvostelussa kasvaa.

Lähteet:

Conn, J.S. 1991. Analysis of pedigree information on the open class North American Sled Dog race, 1980-1991. Highland Kennel PO Box 127, Ester, AK 99725.

Huson, H.J., Parker, H.G., Runstadler, J. & Ostrander, E. A. 2010. A genetic dissection of breed composition and performance enhancement in the Alaskan sled dog. BMC Genetics 11: 71.

Erilaiset häkkikoodit auttavat tunnistamaan kiimassa olevat nartut.

Ei-toivottujen pentueiden ehkäisy

Lappilaisten kunnaneläinlääkärien mukaan ei-toivottujen raskauksien keskeyttäminen ja pentueiden poisto ovat rekikoitarhoilla yksi suurimmista eläinlääkäripalvelujen ostotarpeesta. Se on epäeettistä ja aiheuttaa ylimääräisiä kustannuksia.

Vahinkopentueiden syntymistä voidaan ehkäistä suunnitelmallisuudella, toimivilla rakenteilla ja koirien kastroinneilla/steriloinneilla. Esikiiman oireita tulisi tarkkailla ja tunnistaa ajoissa. Uroksen seura houkuttaa narttua ilmaisemaan kiiman merkkejä voimakkaammin: urokset ja toiset nartut alkavat haistella takapäätä ja virtsaa. Narttu muuttuu aggressiivisemmaksi ja se merkkeilee ja virtsaa normaalia useammin.

Koirat, joita ei käytetä jalostukseen tulisi kastroida/steriloida systemaattisesti. Pitkällä tähtäimellä tämä on kannattava investointi koiraan. Toimenpide rauhoittaa koira, vähentää tappeluita, helpottaa työskentelyä ja on varmin tapa ehkäistä ei-toivotut pentueet.

Leikkaamattomien tarhakavereiden on hyvä olla samaa sukupuolta, ja urokset ja nartut voi olla hyvä sijoittaa eri puolille tarhaa. Juoksussa olevat nartut tulisi pitää häkeissä, joista ei pääse karkaamaan. Valjakoiden muodotuksessa tulee tuntea ja tunnistaa koirat sekä tietää koiran sen hetkinen tilanne toimia työssä.

Pennutus

Penikoivaa narttua tarkkaillaan ja seurataan häiritsemättä. Pennuille ja pennutukseen varataan rauhallinen ja turvallinen paikka. Talvella koppiin pennutettaessa kopin tulee olla eristetty. Kesällä on tärkeää tarjota riittävä suoja rakkää eli verta imeviä hyönteisiä vastaan. Lisäksi tarvitaan riittävästi tilaa, reilusti kuivikkeita ja avattava katto tai muu vastaava huolto varten. Emoa ei tulisi pitää ketjussa, joka saattaa kiertyä pennun ympärille. Tarvittaessa nurkkia voi pyöristää kopin seinustoille nousevalla pohjallisella ehkäisemään pentujen jäämistä emon selän taakse. Lisäksi tulee huolehtia pentujen pääsystä ulkoa takaisin suojaan.

Räkkä heikentää hyvinvointia ja etenkin pentuja tulee suojata sitä vastaan. Räkän sietokyky on yksilöllistä ja tarvittaessa myös aikuisia koiria tulisi siirtää sisätiloihin suojaan pahimpana aikana.

Muut koirat voivat olla pennuille suoranainen uhka. Etenkin häkin alaosan verkon pitää olla riittävän tiheää, jotta pennut eivät jää kiinni tai naapurihäkissä oleva koira ei pääse vahingoittamaan pentuja. Pentutarhat on hyvä pitää erillään aikuisten tarhoista.

Pentuja on hyvä käsitellä heti syntymästä lähtien. 3–16 viikon ikäisenä on tärkein aika sosiaalistaa pentua ja luoda siihen luottavainen suhde. Pentuja tulisi käsitellä myös yksittäin, ei vain laumana. Pennut tarvitsevat paljon uusia kokemuksia ja ihmisen seuraa, mutta niiden toistuva herättäminen unesta asiakkaita varten vaatii harkintaa. Pennuille tarjotaan leluja ja virikkeitä, turvallista pureskeltavaa ja ajanvietettä. Pentuja ei tulisi vieroittaa ennen kahdeksan viikon ikää.

Luiska varmistaa, että pennut pääsevät halutessaan koppiin suojaan.

Huoltorakennuksessa oleva pennutukseen tarkoitettu tila on lämmin ja kuiva, ja pentujen tarkkailu on helppoa.

Moottoroitu hyönteiskeräin räkän torjuntaan.

Pentujen kasvaessa emo arvostaa koppiä, jonka katolla saa hetken omaa rauhaa.

Asiakkaita nähdessään pennut tottuvat ihmisiin ja sosiaalistuvat. Parhaimmillaan seurustelu tuo molemminpuolista iloa.

4.9 Käsittely

Eläimen hoitajan ohjaaminen

Jokaisella koiratarhalla on oma tyylinsä ja tapansa tehdä työt ja toimia koirien kanssa. Jokainen koiratarhalle tuleva työntekijä tarvitseekin perehdytyksen "talon tavoille". Eri tarhoilta voi saada uusia ideoita ja ajatuksia omaan toimintaan.

Yrittäjä ja pitkäaikainen työntekijä tunnistavat ja tuntevat koirat, muistavat niiden paikat ja ruokamäärät sekä kullekin sopivat valjaat, mutta hahmottavat myös kokonaisuuden ja huomaavat hetkessä, jos jotain on vialla. Tällaisen "koirasilmän" kehittyminen ei tapahdu hetkessä.

Perehdytyksen on hyvä tapahtua käytännössä työskennellen, mutta myös kirjalliset ohjeistukset ja taustamateriaali ovat osa hyvää perehdytystä. Esimerkiksi koirien ruokintaohjeet sekä kartta ja kuvat/nimet koirien paikoista tarhalla ovat hyviä keinoja helpottaa uusien työntekijöiden työskentelyä ja oppimista.

Erilaiset merkinnät auttavat työntekijää toimimaan tarhalla. Nimien lisäksi esimerkiksi värineliöillä voi ilmaista kiimassa olevat tai ruoka-aikaan vahdittavat koirat, ruokamäärät tai mahdolliset poikkeavuudet ruokinnassa, kastroimattomat urokset tai valjaiden purijat.

On tärkeää suunnitella oppaiden tavoitettavuus, kommunikointi ja liikkuminen. Radiopuhelimet sekä reaaliaikaista paikkatietoa välittävät sovellukset kertovat esimerkiksi, onko valjakko lähestymässä tarhaa tai mikä on sen tarkka sijainti onnettomuuden sattuessa.

Koirien hoitajalla on ehdottomasti isoin rooli koiran päivittäisen hyvinvoinnin kannalta. Siksi kannattaa panostaa työntekijän perehdyttämiseen, opettamiseen ja työkokemukseen sekä työvälineisiin.

Vieraskynä

Eläinlääkäriin UKK – eli usein kysytyt kysymykset

Terhi Ritvanen, valvontaeläinlääkäri, Rovaniemi, Suomi

Mitä tehdään, jos koira menettää tajuntansa valjakossa tai reki ajaa koiran yli?

Pysähdy, ota koira pois valjakosta ja tutki se huolellisesti. Jos koiran limakalvot ovat vaaleat, hengitys on pinnallista, eläin on kivulias tai se ei reagoi ympäristöön, koira voi olla shokissa tai sillä voi olla sisäinen verenvuoto. Ota yhteys eläinlääkäriin.

Mitä tehdään, jos koiran luut murtuvat onnettomuudessa?

Estä ensimmäisenä lisävauriot suojaamalla murtuma-alue. Jos koiralla on avomurtuma, suojaa se likaantumiselta. Muuten murtuma suojataan murtuma-alue tukemalla, etteivät luiden terävät päät aiheuta avomurtumaa. Ota yhteys eläinlääkäriin.

Mitä tehdään, jos koira yökkäilee mutta ei saa oksennettua?

Kyseessä voi olla hengenvaarallinen, pikaista hoitoa vaativa mahalaukun kiertymä. Ota yhteys eläinlääkäriin.

Mitkä käsikauppalääkkeet soveltuvat koiralle?

Haavan puhdistukseen soveltuu ärsyttämätön paikallisantiseptilium (esim. Betadine tai keittosuolaneste 0,9%NaCl). Korvahuuhteet korvan puhdistukseen, silloin kun korva erittää lievää eritettä, mutta koiralla ei ole kipua aiheuttavaa tulehdusta.

Rähmiviin silmiin eli ärtyneisiin sidekalvoihin soveltuu keittosuolanesteliuos (0.9% NaCl), jota laitetaan vähintään kaksi kertaa päivässä. Silmä puhdistetaan aina ennen silmätippojen/voiteen antoa.

Ripulin hoitoon käytetään suolistoa rauhoittavia valmisteita (esim. Atapek, Canicur) ja nestehukkaan juomaveteen lisättävää elektrolyyttijauhetta.

Miten hoidetaan haavat ja pienet ilotulehdukset?

Iho-ongelmien hoito aloitetaan häiritsevien karvojen pois ajamisella. Jos haavassa on vierasesine, se poistetaan. Ärtynyt alue huuhdellaan puhtaaksi suihkulla ja puhdistetaan haavahuuhteella (esim. Betadine tai muu ärsyttämätön paikallisantiseptilium). Ärtyneen alueen annetaan kuivua, sille levitetään parantavaa haavavoidetta (esim. Vetramil) ja päälle laitetaan steriili haavasidos. Tarvittaessa koiralle laitetaan kauluri tai suojapaita estämään nuolemista.

Miten hoidetaan lievä korvatulehdus?

Jos korvassa ei ole kipua aiheuttavaa tulehdusta, korva voidaan hoitaa puhdistamalla se säännöllisesti korvahuuhteella ja kuivaamalla vanulla.

Miten hoidetaan ripuli?

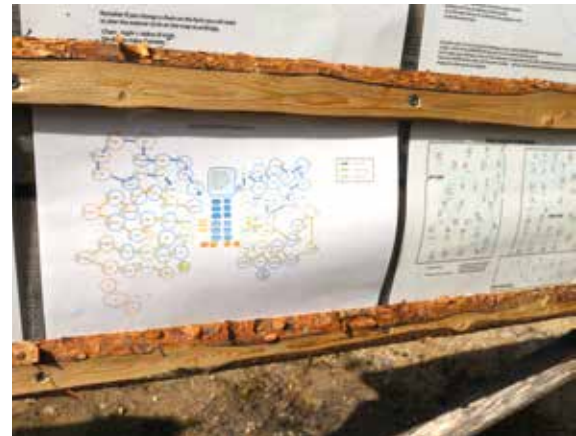
Ripuloiva koira siirretään omaan tarhaansa, mieluiten lämmitettyyn koppiin, että se ei tartuta muita. Ruokavaliota kevennetään, ja koiralle annetaan kerralla vain vähän ravintopitoista nestettä (esim. riisin keitinvesi) ja riisiä, useasti päivän aikana. Nesteen tarve on n. ½ dl/koiran painokilo. Nestetasapainoa seurataan nostamalla ihon poimua ja tarkkailemalla sen palautumista – normaalitilassa iho palautuu heti. Jos koira ei suostu juomaan, nestettä voi laittaa koiran suuhun pienellä ruiskulla. Juomavettä pidetään koko ajan tarjolla. Nesteeseen voi lisätä apteekista saatavaa elektrolyyttijauhetta korjaamaan suolatasapainoa. Lisäksi käytetään suolistoa rauhoittavia valmisteita (esim. Atapek, Canicur). Seuraavana päivänä riisin mukaan voi lisätä kevyttä proteiinia kuten raejuustoa tai keitettyä kanaa, pienissä erissä ja useita kertoja päivässä. Normaaliin ruokavalioon palataan vähitellen n. 3 päivän kuluessa.

Nyrkkisääntö eläinten hoitamisessa

Hoito on oikea, kun jokainen päivä on edellistä parempi. Jos paranemista ei tapahdu, hoitoa on muutettava ja tarvittaessa eläin on vietävä eläinlääkäriin.

Koirien tunnistamista, valjastusta ja valjakkopaikkaa kuvaavat ohjeistukset auttavat työntekijöitä ja tekevät koirien hyvinvoinnista huolehtimisen näkyväksi asiakkaille.

Ohjeistukset koirien hoitojärjestykseen ja sijaintiin tarhalla auttavat työntekijöitä.

Pyykkipojat ovat helposti siirrettävä tapa osoittaa koirien sijaintia tarhakartalla.

Tarhojen merkitseminen koirien nimillä ja syntymä-ajoilla auttaa uusia työntekijöitä.

Siirrettävät nimikyltit seuraavat koiran mukana.

Nimet ja sukupuoli määrittävät värit pannoissa ovat suuri apu työntekijöille.

Moottorikelkalla mukana kulkeva opas on niin koirille kuin ihmisillekin turvallisuustekijä.

4.10 Työskentely

Moottorikelkalla voi liikkua safarilla nopeasti avustamassa valjakoita, kuljettaa ihmisiä ja eläimiä, tarkkaila reitin viimehetken kuntoa ja hätistää reitillä seikkailevia poroja ennen koirien saapumista.

Ilmojen lämmitessä tai kovassa pakkasessa työskenneltäessä koirien hyvinvoinnin toteutumista tulee tarkkailla erityisellä huolellisuudella. Koirien valinta turkin laadun perusteella, koirien suojaaminen vaateuksella ja ajonopeuksien pudottaminen mahdollistavat koirien työskentelyä myös ääriolosuhteissa.

Yöpyminen safarilla ja lepo

Aikuinen koira nukkuu noin 10 tuntia vuorokaudessa. Koirilla olisi hyvä olla kopit myös tilapäisissä yöpymispaikoissa. Rodun ja yksilön valinnalla voidaan vaikuttaa kylmänsietoon. Myös ikä, turkki ja ruumiinkunto vaikuttavat kylmänsietoon. Koirien pääseminen lumikieppiin ja oljet makuualustana säästävät energiaa ja tukevat hyvinvointia. Rakennettu lumimuuri suojaa etenkin tuulelta. Myös takeilla voidaan pitää koiria lämpimänä ja auttaa palautumisessa.

Tarhan selkeä päivärytmi varmistaa koirille riittävän levon saannin.

Reitit

Lähtöpaikat tulee suunnitella turvallisiksi, esimerkiksi ylämäkeen tai pitkälle suoralle. Kun alkumatka on tasainen ja helppo, asiakkaat saavat hyvän tuntuman ajamiseen. Isoissa alamäissä kasvaa riski asiakkaiden aiheuttamaan koirien yliajoon. Reiteillä oleva ylimääräinen lumi ja jarru-urat tulisi poistaa varmistaen, että lunta on riittävästi jarruttamiseen.

Asiakas ja eläin

Asiakkaille tulee aina antaa ajo-ohjeet valjakolla ajamiseen. Ajo-opetus tulisi antaa paikassa, jossa asiakkaiden huomio kiinnittyy opetukseen. Ajo-opetuksen antajalla tulee olla varmuutta, vastuuntuntoa ja kielitaitoa varmistaen opetuksen seuraaminen. Ohjeistajan oma motivaatio ja kerrontatapa vaikuttavat asian omaksumiseen. Taustatietojen kertominen siitä, miksi toimitaan tietyllä tavalla, tuo asiakkaalle ymmärrystä ja motivaatiota noudattaen ohjeistusta. Asiakkaita on hyvä valmistella kohtaamaan koirien alkuinnostus ja äänekkäys, jotka voivat yllättää asiakkaan ja aiheuttaa tarpeetonta viivyttelyä ja koirien kuumumisen riskin. Kokeneen oppaan on turvallisinta hoitaa ohitustilanteet.

Asiakkaille on hyvä kertoa jo ajo-opetuksen aikana, että safarille voi olla tarpeen lähteä viivyttelämättä, jotta koirat eivät turhaudu, ja että koirat rauhoittuvat liikkeelle päästyään.

Asiakkaiden esitietojen kerääminen ennen safaria

Koiravaljakot voi suunnitella hyvissä ajoin ennen safaria, kun kysytään asiakkailta esitiedot kuten ikä, paino tai aiempi kokemus joko puhelimesta varausta tehdessä tai nettilomakkeella. Myös matka-/safari-toimistojen kanssa on hyvä sopia ennakkotietojen keräyskäytännöstä.

Vaikka esitietoja hyödynnetään valjakoiden koostamisessa, varsinaiset lopulliset päätökset asiakkaiden ajokyvystä ja kyytiläisten määrästä voidaan tehdä vasta asiakkaiden saavuttua. Esimerkiksi lapsi/aiakuinen -luokittelussa lapseksi ilmoitettu saattaa olla kooltaan ja taidoiltaan jo hyvinkin kuskiksi soveltuva, kun taas iäkäs asiakas voi olla parempi ajon sijaan istuttaa rekeen nauttimaan safarista.

Eläkeläiskoirat tekevät myös tärkeää PR-työtä seurustelemalla asiakkaiden kanssa ja viestimällä osaltaan yrityksen arvoista ja pitkäaikaisten työntekijöiden kunnioittamisesta.

4.11 Työuran jälkeen

Eläköityminen

Koira tarvitsee huomiota ja tekemistä, vaikka se ei enää olisikaan työkäytössä. Vanheneva koira tarvitsee erityishuomiota hoidossaan. Se voi paella nuorempia koiria helpommin ja kärsiä enemmän helteistä. Vanhenevan koiran työmäärää tulee keventää. Vanhat koirat myös tasapainottavat laumaa ja niillä voi olla tärkeä tehtävä nuorempien koirien opettajana valjakossa.

Adoptio

Rekikoirat, jotka eivät sovellu matkailuyrittäjän käyttöön eläköitymisen tai jonkin muun syyn vuoksi, voivat tietyn edellytyksin elää hyvän loppuelämän koti- tai harrastuskoirina.

Muistilista koiran luovuttajalle

- Älä luovuta koiraa kenellekään hetken mielijohteesta tai säälistä.
Koiraa tulee ottaa ja antaa harkiten.
- Arvioi huolellisesti soveltuuko yksilö luovutukseen.
- Valitse uusi perhe yksilöllisesti koiran tarpeiden mukaan.
Esimerkiksi useat koirat tarvitsevat viihtyäkseen lajitovereiden seuraa.
- Ole rehellinen koiran hankintaa harkitseville. Työkoira voi olla haastava lemmikki.
Se ei välttämättä ole oppinut sisäsiistiksi tai käyttäytymään hihnassa.
Se voi olla hyvin itsenäinen ja lähteä vaeltelemaan.
- Varmista, että uudet omistajat tarjoavat koiralle hyvän hoidon.
- Varmista, että uudet omistajat ymmärtävät koiran aktiivisuuden ja edellytykset sen tyydyttämiseksi.
- Valmistele koiraa luovutukseen. Kouluta sitä ja anna sen asua kodissasi.
- Varmista, että siitokseen soveltumatonta koiraa ei käytetä suvunjatkamiseen.
- Luovuta koira ensin koeajalle ja takaa palautusmahdollisuus.
- Pidä yhteyttä uusiin omistajiin ja auta heitä tarvittaessa.
- Koira tulisi pitää kytkettynä ainakin ensimmäinen kuukausi uuteen kotiin tutustumiseksi.
- Varsinainen sopeutuminen uuteen kotiin vie aikaa noin vuoden.
Vasta sitten koiran todellinen luonne, suhtautuminen ja tavat alkavat näkyä ja vakiintua.

Rekikoiran lopettaminen

Vastuullisen jalostustoiminnan kenneleissä koirien normaalipoistuma on noin 10 % populaatiosta. Lopettaminen ei ole keino hillitä suvunjatkamista. Koiran lopettaa eläinlääkäri tai riittävän kokemuksen omaava henkilö, eli käytännössä henkilö, jolla on asean hallussapitolupa ja riittävästi kokemusta koiran fysiologiasta ja käsittelystä. Eläimen lopettavan henkilön on varmistettava, että eläin on kuollut ennen kuin sen hävittämiseen tai muihin toimenpiteisiin ryhdytään.

Eläimen kärsimystä ei koskaan tule pitkittää. Mush with PRIDE:n (3.painos) mukaan loukkaantuneen, sairaan tai vanhuuden heikentämän koiran kohdalla voi lopetus päätöstä pohtia seuraavien kysymysten avulla:

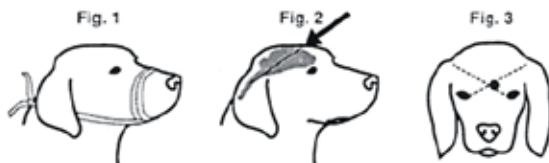
- Onko eläinlääkärin hoitoa saatavilla?
- Onko tarvittavaan eläinlääkärin hoitoon varaa?
- Kuinka todennäköisesti ongelma tai hoidontarve uusiutuu?
- Onko koiralla kipuja? Kuinka tehokkaasti kipua voidaan hillitä?
- Pystyykö koira syömään ja sulattamaan riittävästi ruokaa pysyäkseen ravittuna?
- Pystyykö koira liikkumaan riittävästi?
- Pystyykö koira hengittämään vaikeuksitta?
- Onko koiralla vielä elämäniloa?

(Mush with pride 2009, 35)

Kun odotetaan hautaamista tai tuhkausta, pakastin on hyvä säilytysvaihtoehto. Kuollut koira täytyy ehdottomasti säilyttää siten, että muut eläimet eivät pääse siihen käsiksi eivätkä ulkopuoliset pääse sitä edes vahingossa näkemään.

Koira haudataan maanomistajan luvalla vähintään metrin syvyyteen. Hautaamisessa ei käytetä muovisäkkejä tai muita maatumattomia materiaaleja. Hauta on peitettävä heti. Hautaamisesta ei saa aiheutua vaaraa ympäristölle. Siksi hautaamista ei suoriteta pohjavesialueilla tai vedenottamoiden suoja-alueilla. Kaivoihin ja vesistöihin viettäviin rinteisiin tulee olla 250 m etäisyys. Hautoja on hyvä varata valmiiksi ennen maan jäätymistä. Näin mahdollisesti talven aikana menehtyneet koirat voidaan haudata roudankin aikaan.

Dogs

Koira lopetetaan nopeasti ja kivuttomasti ampumalla aivoihin. Lopetus tulee järjestää siten, että siitä ei ole häiriötä muille eläimille.

(Sled dog code of practice 2012, 51)

Lue lisää:

Suomen Eläinsuojeluyhdistysten liitto 2015. Hyvinvoiva koira.

Saatavilla www.sey.fi/images/Julkaisut/sey_hyvinvoiva_koira_verkkoon02.pdf.

Kinnunen, L. Valjakkovarusteet. Saatavilla www.siperianhusky.net/varusteet.html.

Lähteet:

British Columbia Ministry of Agriculture 2012. Sled Dog Code of Practice. Saatavilla www.gov.bc.ca/agri/download/sled_dog_code_of_practice.pdf.

Elintarviketurvallisuusvirasto Evira 2016. Lemmikkieläimet. Saatavilla www.evira.fi/elaimet/elainsuojelu-ja-elainten-pito/kuolleet-elaimet/lemmikkielaimet/.

Eläinsuojeluasetus 396/1996.

Eläinsuojelulaki 247/1996.

Eläinten hyvinvointikeskus 2017. Kesy koira eroaa sudesta. Saatavilla www.elaintieto.fi/koira/.

Eläinten hyvinvointikeskus 2017. Koira on joustava sopeutuja. Saatavilla www.elaintieto.fi/koira-luonnossa/.

Kempe, R. 2017. Rekikoirien hyvinvointiin vaikuttavat riskitekijät-luento. Rekikoirapäivän bussiseminaari. 25.8.2017 Rovaniemi-Kittilä.

Kempe, R. Urheilukoiran ruokinta-luennon diat. Ruokintatekniikka.

Mush With P.R.I.D.E – Sled Dog Care Guidelines 2009 (3rd Edition). Saatavilla www.mushwithpride.org/Guidelines/PDFs/3rd%20Edition%20guidelines,%20edited1.pdf.

Norwegian Scientific Committee for Food Safety (VKM) 2017. Risk of negative effects on the welfare of dogs associated with being housed outdoors or used for sled dog racing. Saatavilla vkm.no/download/18.d44969415d027c43cf65a54/1499859177714/a41df51d57.pdf.

Sirkkola, H. & Tauriainen S. 2009. Eläinten lääkintä ja hoito –käsikirja eläinten hoitajille. Helsinki: Opetushallitus.

Suomalainen Siperianhusky-seura 2013. Siperianhusky – Valjakkoelämää. Helsinki: Suomalainen Siperianhusky-seura.

Suomen Valjakkourheilijoiden liitto ry. 2009. Valjakkourheilussa käytettäviä koirarotuja. Saatavilla www.vul.fi/wanhat-sivut/valjakkorotuja.htm.

Telkänranta, H. 2015. Hyvinvoiva koira. Suomen eläinsuojeluyhdistysten liitto. Saatavilla www.sey.fi/images/Julkaisut/sey_hyvinvoiva_koira_verkkoon02.pdf.

Valtioneuvoston asetus koirien, kissojen ja muiden pienikokoisten seura- ja harrastuseläinten suojelusta 8.7.2010/674.

Eläinten hyvinvoinnin edistäminen on tänä päivänä merkittävä ja erityisen näkyvä osa vastuullista matkailutoimintaa. Lappiin saapuvat kansainväliset matkailijat ja matkanjärjestäjät edellyttävät, että eläinmatkailuyrittäjät tuottavat palveluita vastuullisesti, eläinten hyvinvointi huomioiden. Myös monet lappilaiset matkailutoimijat tunnistavat eläinten hyvinvoinnin merkityksen alueen matkailulle.

Tässä oppaassa kerromme, millainen merkitys kolmella keskeisellä Lapin matkailussa työskentelevällä eläimellä – rekikoiralla, porolla ja hevosella – on osana Lapin matkailupalveluita. Esittelemme monipuolisesti niiden hyvinvointia edistäviä hyviä käytänteitä, joista kukin yrittäjä voi poimia omaan toimintaansa parhaiten soveltuvat.

